

3.Gagauz şiiirlerinin tematik düzlemde incelenmesi

Leyla DİLEK¹

APA: Dilek, L. (2022). Gagauz şiiirlerinin tematik düzlemde incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 36-49. DOI: 10.29000/rumelide.1146492.

Öz

Çalışmada Gagauz dilinin şiiirsel boyutu tematik bağlamda incelenerek işlevsel açıdan yansıttığı anlam yelpazesi analiz edilmiştir. Bu nedenle anlam ve işlev odaklı bütüncül bir izlenim işe koşulmuştur. Bir yazın sanatı olmasının yanı sıra, fonetik yörüngede beliren Gagauz şiiiri; simetri, harmoni ve orantı gibi estetiğe dair biçimsel nitelikleri de bünyesine katmıştır. Böylece yüzey yapıda betimsel bir görünüm sergileyen estetik öğeler, derin yapıyı zenginleştirip eserin güçlü bir kompozisyona kavuşmasını sağlamıştır. Evrensel bir düzleme sahip olan tema, konu ve ana düşünce sözceleri ile yakın konumda olması nedeniyle çoğu zaman anlamsal belirsizliğe temas etmektedir. Bu belirsizliğin ancak konuşucunun sanatsal yönü ve yorum gücüyle çözüme kavuştuğu görülmektedir. Şiiirin bütününe hâkim olan his potansiyeli tema ibaresini işaretlerken, temanın sınırlandırılması suretiyle daha somut verilere ulaşılması hâlinde konu unsuruna ulaşılmaktadır. Polisemi yapı sergilediği için iletinin anlatım tarzına doğrudan etki eden tema, gizil anlamlı bir mekanizmaya dönüşmektedir. Ana teması hüüzün ya da yalnızlık olan bir şiiirin lirizm ifade tarzını, didaktik bakış açısını benimseyen şiiirsel iletilerin de eğitsel üslubu yansıttığı görülmektedir. Yoğun bir perspektifle işlenen imgeler şiiirin anlam sığasını ve ana temayı inşa eden olguları belirgin kılmaktadır. Çalışmada konuşucunun ele aldığı baskın duygular tematik düzlemde ifade edilmiştir. Şiiirsel yapının her biriminde temanın aktif rol üstlenerek eserin değer katmanını şekillendirdiği tespit edilmiştir. Belirlenen örneklerde imge, düşünce ve sezgilerin yalnızca semantik analiz ile çözülebileceği dikkati çekmiştir. Şiiirin derin yapısında konuşlanan anlam yoğunluğu şiiire otantik ve coşkun bir söylem yükleyerek, dinleyiciye farklı düşünsel tasarımlara ulaşma imkânı sunmuştur. Gagauz şiiirinde tematik yönelim doğrudan veya bazı simgesel çağrışımlar, metaforlar ve motifler aracılığıyla ifade edilmiştir. Bu öğeler ana temayı görünür kılan öncül işlevlerin tespiti aşamasında oldukça önem arz etmiştir.

Anahtar kelimeler: Gagauz şiiiri, tema, işlev, anlam

Thematic analysis of the Gagauz poems

Abstract

In the study, the poetic dimension of the Gagauz language was examined in the thematic context, and the functional range of meanings it reflected was analyzed. For this reason, a holistic impression focused on meaning and function was employed. In addition to being a literary art, Gagauz poetry appearing in a phonetic orbit; It has also incorporated the formal qualities of aesthetics such as symmetry, harmony and proportion. Thus, the aesthetic elements exhibiting a descriptive appearance in the surface structure enriched the deep structure and enabled the work to attain a strong composition. The theme, which has a universal plane, often touches on semantic ambiguity due to its close proximity to the subject and main idea utterances. It is seen that this ambiguity is resolved only

¹ Öğretmen, Siirt-Kurtalan Gözpınar Ortaokulu (Siirt, Türkiye), dilekleyla2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3083-2214 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.07.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1146492]

with the artistic side and power of interpretation of the speaker. While the potential of feeling that dominates the whole of the poem marks the phrase, the subject element is reached if more concrete data is reached by limiting the theme. The theme, which directly affects the narrative style of the message, turns into a latent meaningful mechanism because it exhibits a polysemy structure. It is seen that the lyricism of a poem whose main theme is sadness or loneliness, and the poetic messages that adopt the didactic point of view also reflect the educational style. Images processed with an intense perspective make the semantic capacity of the poem and the facts that build the main theme evident. In the study, the dominant emotions handled by the speaker were expressed on the thematic level. It has been determined that the theme plays an active role in each unit of the poetic structure and shapes the value layer of the work. It has been noted that in the determined examples, images, thoughts and intuitions can only be solved by semantic analysis. The intensity of meaning located in the deep structure of the poem has given the audience the opportunity to reach different intellectual designs by ascribing an authentic and enthusiastic discourse to the poem. In Gagauz poetry, the thematic orientation is expressed directly or through some symbolic connotations, metaphors and motifs. These elements have been very important in the determination of the antecedent functions that make the main theme visible.

Keywords: Gagauz poetry, theme, function, meaning

Giriş

şiirsel oluşumların içyapısını meydana getiren birimler (kafiye, nazım birimi, söz sanatları vb.) arasında anlam ve yapı açısından bağlantı kurulması amacıyla yinelenen duygu ve düşünceler tema kavramını karşılar. Dolayısıyla bir sanat eserinin merkezindeki motifler, tematik inceleme sonucunda anlam kazanır. Temanın düşünce dokusu ve yorumlanış biçimi de eserin başarısına doğrudan katkı sunar, anlaşılmasını kolaylaştırır. Bir edebi eser birden çok tema ile yapılandırılmış olabilir, fakat eserde baskın olan tema, asıl temayı oluşturur. Yan temalar ise asıl temayı besler ve zenginleştirir.

Dilin şiirsel işlevi ile ilgili olan şiir incelemeleri, dildeki semantik birimlerin anlam yönlerinin taşıdığı önem ve çeşitli çağrışımlarla duygu ve düşünce dünyasını yansıtan değişik anlatım birimleriyle anlambilimin iç içe olduğu bir alandır. Dilin, ancak anlambilimin çözebileceği çok farklı boyutu vardır, bu da şiir dilidir (Aksan, 2004: 314). şiir simgelere dayalı bir taklit değil, imgeye dayalı bir yaratılıştır (Özel, 1980: 79). şiir gerek içerik, öz ve gerekse söze dönüştürme, sunuluş bakımından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan söz ürünüdür (Akt. Karadağ, 2000: 28). Tema ise şairin doğaya, topluma, olay ve olgulara öznel bakış açışıdır. Temalar soyut ve evrensel olsa da şairin onu kendi benliğiyle buluşturduğu alan öznelidir (Yanardağ ve Karataş, 2021: 1743).

Gagauz yazınına ait taranan şiirsel metinlerin tematik düzlemde incelenmesi řu şekilde görünümler arz etmiştir:

1. Vatan² sevgisi teması

Geldi vakıt – bayraa kaldır,
Dalgalatsın lüzgär onu.
Kavalları keskin çaldır,

² Todur Zanet'in "Vatan" adlı şiiri 22 Temmuz 1990 yılında Gagauz Milli Marşı olarak kabul edilmiştir.

Duuêr Halkın aydın günü!

Zaman kanatları döner
Kıyıp kara bulutları.
Yaşamaya kuvet verer
Ana topraan çöşmeleri.

İnsana lââzım Vatan,
Halkına kalsın damar,
Kanında dedâ sesi
Uzaktan evâ çeksın.
Bucakta dannar açık –
Şannı olsun kardaşlık.

(Zanet, 2018: 4-5)

Şiirde güçlü bir milli şuur ve bağımsızlık inancına sahip olan konuşucu (şair), vatanın kutsal değerlerini duygusal bir yoğunlukla hissetmektedir. Bağımsızlık, bayrak, özgürlük, toprak gibi değerlere yüklemiş olduğu hassasiyeti, estetik ve coşkusal bir söylemle ifade etmektedir. Bu kutsal değerlerin anlam dağarcığındaki gizil temleri gün yüzüne çıkararak, Gagauz halkının güçlü iradesini harekete geçirmekte, birlik ve beraberliğe vurgu yapmaktadır. Konuşucu, bayrağın dalgalanma vaktinin geldiğini, zor zamanların geride kaldığını dile getirmektedir. Dolayısıyla bağımsız ve hür bir yaşama gönderimde bulunmaktadır. Ana toprağın bereketi ile yaşam olgusunun güç kazandığını, insana lazım olan en önemli ögenin vatan olduğuna dikkat çekmektedir.

2. Savaş teması

Bin dokuzüz kırk edi.
Uuldêêr lüzgâr tikenni.

Ölüm toplêêr insannarı,
Brakıp açık kapuları.
Nedân bu aman geldi,
Gagauz halkına ansızdan?
Süpürdü herbir köşeyi,
İşidilârdi seslâr mezardan...
Unutma sän, hiç bir zaman,
Ne bela getirdi kırk edi.
Uşaana da sölä her zaman,
Korusun elindâ ekmeeni.

(Ana Sözü Gazetesi / Kapsamun, 2022: 3)

Konuşucu 1947 yılını işaret ederek II. Dünya Savaşı'na gönderimde bulunmuştur. Gagauz halkının savaş yıllarında maruz kaldığı zulmü, çektiği sıkıntıları ve verdiği amansız yaşam mücadelesini içtenlikle dizelere dökmüştür. O zorlu yılları ifade eden konuşucu, hissettiği hüznü ve acıyı derinlemesine işlemiş,

yaşanan trajediyi ve savaşın acımasız y¼z¼n¼ yansıtın öl¼m gerçeğini Şiirde âdeta canlandırmıştır. Yaşanan trajedinin genç nesillere anlatılması ve genç kuşağın, elindeki nimetlere sahip çıkması gerektiğini vurgulamıştır.

3. Toprak teması

Niçä bir ana gibi
Topraamız bizi bakêr,
İi anna, paalım, beni:
O bizä sofra kurêr!

Sän kuru, kuru onu,
Nicä sarp o mamumu!
Yokuz, yokuz topraksız,
Nicä kuř yok kanatsız!

Cömertlii onun geniş –
Salt ona, kim işlemiş:
İlkyazdan kışa kadar
Çıkmamış may meradan. (Köse, 2001: 77)

Şiirde anne teması ile özdeşleştirilen toprak; hayatı, bereketi, canlı ve cansız bütün varlıkların yaşam nedenini sembolize etmektedir. Bu kutsal değerin korunması gerektiği, o olmadan yaşam olgusunun var olmayacağı dile getirilmektedir. İşlenen toprağın cömert davrandığı ifade edilerek anne Őefkati ve bereket temasına çağrışım yapılmakta, sanatsal ve bürünsel yapı katmanları vasıtasıyla estetik söyleme katkı sunulmaktadır.

4. Dua teması

Yıldızlı göktä
Fenercik yanêr,
Kızcaaz içerdä
Ayozcuu anêr.

Dizçeezlerini
Erä çöktürer,
Elceezlerini
Dualı tutêr.

-Ayozcuum biyaz,
Kanathı dostum,
Allahtan kuşcaaz,
Hem Koruyucum!

Maavi uzakta
Saabimiz yaşêêr,
Auçlarında
Bizi taşıyêr.

Paalı Bobacım,
Biricik, Yakın,
En Bûük Yardımcım,
İilikçi, Aydın!

Ver anacıma
Saahlık olsun,
Ver bobacıma
Kuvetli olsun.

Maniciim benim
Hastalanmasın,
Däducum benim
Çok yıl yaşasın.

(Bujilova, 2019: 220-221)

Şiirde konuşucu (kız çocuğu) dua ederken gerçekleşmesini dilediği ifadesinde Tanrı'dan veya doğüstü olarak betimlenen güçlerden yardım dilemektedir. Bu nedenle dua temasının bulunduğu emir ekli olumlu ve olumsuz sözcelerde bir çağrı, dilek ve yalvarma yer almaktadır. Şiirde konuşucunun diz çöküp ellerini açarak doğrudan Tanrı'dan annesi için sağlık, babası için kuvvet ve dedesi için uzun ömür dilediği görülmektedir.

5. Beddua teması

Kim deyecek sevdama,
O beni ki braksın,
Budaklı fidana
Basasaa asılsın!
Kim beni sevdamdan
Ayrarsa diri,
Kaçmasın zeet ondan,
Çelinsin fikiri! İirilsin,
Burulsun, nicä bir suvacı,
Dilceezi kurusun,
Aazı olsun acı!
Aarayarkan başı,

Uurasın o dama,
Hem da borçlan kaşu
Götürsün kulaana!
Hem gölmek kendinä
Dokusun o tozdan.
Hem kalpak erinä
Taşısın bir kazan!

(Karaçoban, 2004: 24)

Şiirde konuşucu olası bir durumdan yola çıkarak, sevdiği kişi ile arasını bozmaya niyet eden ya da bunu düşünen kimseler için kötü dilekler sarf etmektedir. Konuşucu rahatlamak, teskin olmak maksadıyla ifadeye güç katan ibarelere başvurmakta, söyleyiş tarzını güçlendiren nida sanatından ve estetik birimlerden faydalanmaktadır. Konuşucunun duygu ve düşüncelerini karşı tarafa iletme ihtiyacını gideren kötü dilekler, duygu yoğunluğunu ifade etmenin bir diğer yolu olarak belirmektedir.

6. Baharın gelişi teması

Nasıl ömürä sevinmemää,
Açan cıvldêêr dolay bütün,
Nasıl var nicä denämemää,
Ani şen hem er, hem gün?

İlkyaz şımarêr te yanımda,
Lüzgercik konêr çimennerä...
Çıkma, ilkyaz, çıkma canımdan
Hem ana – vatan tarafından.

(Kuroglu, 2011: 39)

Kışın çekilip baharın etkilerinin iyice belirmesinden duyulan sevincin konu edildiği şiirde, baharın gelişine vurgu yapılmaktadır. Rüzgâr, çimen, cıvldama vb. ögeler, yaşanan mevsimsel geçişi sembolize etmektedir. Konuşucu baharın gelişini sevinç ve coşkuyla karşılamakta, bu mutluluğun sürekli olmasını arzulamaktadır.

7. Üzüntü teması

Vani be, Vani, benim paalı eşim,
Kimä sän brakêrsın bizi?
Vani be, Vani,
Hepsi yanında toplandı.
Kalk, ta bak ne aalêêrlar seni.
Benim üürenmiş, akkallı eşim.
Nicä şindi sensiz yaşıycam?
Nicä şindi sensiz uşakları karşıhycam?
Nicä onnara masa kuracam?

Vani be, Vani ne yaptın?
Bän bir kanatlan uçamıycam!
Kalk, kalk ta gör,
Hepsi tolandı, hepsi seni aalêêr.
Götür, Vani, selâm mamuya, baçıyâ.
Götür selâm hepsinä, Vani,
Batüya da, bulüya da, bizim o Nüklaya da.
Vani be, kimâ sän beni brakêrsın?

(Akt. Zanet, 2017: 106)

Şiirde, ölen kocasının ardından duyduğu acıyı, üzüntüyü dile getiren bir kadının dramı dile getirilmiştir. Konuşucu (kadın) dinleyicinin (koca) ani ölümü karşısında yıkılmış ve çocuklarıyla yapayalnız kalmıştır. Sırtına yüklenen bu ağır yükü taşıyamama korkusu konuşucuyu derin bir umutsuzluğa sürüklemiştir. Şiirin son dizelerinde ölüm gerçeğini kabul etmek zorunda kalan konuşucu, dinleyicinin kendisini neden yalnız bıraktığını sorgulamış ve dinleyiciye sitemde bulunmuştur. Şiirin ana temasının üzüntü olduğu görülmüştür.

8. Yaşama sevinci teması

Hey, insan, hey, gündendi,
Bak, çıktı güneş, -
Uzadıp ellerini,
Günnän sän elleş!

Ol mayıl ömürünä,
Aydınnaa şükür,
Sebepli, Nurlu Günä
Diz çöküp, baş ur.

Her sabaa ko şılasın
Yaşayana gün,
İnsana o baaşlaşın
Kısmetli ömür.

Hey, insan, hey, gündendi,
Bak, çıktı güneş, -
Uzadıp ellerini,
Günnän sän elleş!

(Kuroglu, 2011: 18)

Şiirde belli bir maksada yönelmiş olmaksızın salt yaşama dair gösterilen, yaşam olgusuna duyulan coşkusal hoşnutluk işlenmiştir. Güneş unsuru yaşama sevincinin temel ögesi olarak yansıtılmış, aydın günün varlığına şükretmek gerektiği vurgulanmıştır.

9. Ölüm korkusu teması

Varvaro, mari Varvaro!
 Ölecäm, Varvaro, ölacäm,
 İki da üüsüz brakacam.
 Açan bän, Varvaro, ölecäm,
 Kapanık başını dartasın,
 Kara da ruba giyäsin,
 Her Pazar klisää gidäsin,
 İkişär mumcaz yakasın,
 Hem da beni da anasın,
 Nadi kızıma adaasın,
 Üç distina er veräsin;
 Georgița oolumu unutmaasın –
 Bütünnä averieyi ona brakasın.
 Açan da kırkım gelecek,
 Açık başını dartasın,
 Gözäl rubanı giyäsin,
 Mezarcıları ödeyäsin,
 Beni da her gün anasın...

(Akt. Zanet, 2010: 299)

Ölüm gerçeği, varlığın görünüm itibariyle var olmamaya başladığı an'ı simgelemektedir. Şiirde ölüm korkusu yaşıyan konuşucunun, sevdiklerinden ayrı kalmanın verdiği hüznü ve acıyı dile getirdiği görülmektedir. “Ölecäm, Varvaro, ölacäm” cümlesi bir göçüşün olacağı sinyalinin vermekte, konuşucunun son anlarını yaşadığını iletmektedir. Konuşucu bu süreçte birtakım isteklerde bulunmakta, özellikle öldükten sonra unutulmak istemediğini aktarmaktadır.

10. Sevda teması

Sän – bir sabaa çiiyi damnasıysın gül yapraanda,
 Bän – susamış, sevdadan yanmış, bir can başçanda.
 Gel, Dan eri armadaan, bakınıym gözündä, şafkında,
 Bu düş mü, osa aslı bir iş mi ayınımda?!
 Gel, içiim seni, susuzluumu kanaatlayıp –
 Güneştä uçmaasın deyni, kanatlanıp.

(Zanet, 2018: 141)

Bir kimseye karşı duyulan bağlılık ve ilgi, sevda kavramını nitelendirmektedir. Sadakat, güven ve tutku duygularıyla iç içe geçmiş olan sevda olgusu, kişinin tinsel dünyasını da etkilemektedir. Şiirde konuşucu dinleyiciye karşı hissettiği bağlılık ve ilgiyi dile getirmekte, ona seslenmektedir. Özlem temasını da barındıran şiirde baskın tema sevdadır. Konuşucu dinleyiciye karşı hissettiği duygusal oluşumu içten bir dille yansıtmaktadır.

11. Özlem teması

Hey, gençliim, sıkı gelersin
 Brakmaa mı beni isteersin?
 Gençliim, benim nazarım
 Kahırım hem pazarım...
 Geldin baktın göründün
 Sora yalana döndün.
 Dönüp da oldum masal
 Bana deersin “Saasem kal!”

(Baboglu, 2003: 163)

Bir kimseyi, bir yeri veya bir şeyi görme, ona kavuşma isteğini işaretleyen özlem teması, şiirde bir sevgiliye ya da bir kimseye hasreti vurgulamasından ziyade, gençlik olgusuna olan özlemi dile getirmektedir. Konuşucu yitip giden gençliğine çağrıda bulunmakta ve bu nedenle üzüntü duymaktadır. Zaman kavramı karşısında, konuşucunun dış görünüşünde meydana gelen olumsuz gerileme, onu gençlik yıllarına götürmekte ve bu süreçte konuşucu, yaşamın gerçeklik ilkesinin farkına varmaktadır.

12. Zaman teması

Zaman geçer, zaman gelir
 Eski eni – hepsi birdir
 Kötü nedir, islää nedir?
 Düşün, akıl erdir.
 Umudu hem kahır kes.
 Dalga – dalga gibi geçer;
 Dadı – tuzu yada havez
 Umur etme – hepsi geçer.

(Akt. Baboglu, 2003: 144)

Yaşamın ve varoluşun vazgeçilmez unsuru olan zaman, insan ile anlam kazanmış ve bilince konu olmuştur. Değişim ve devinim ile harmanlanan zaman olgusu süreklilik arz etmiş, öznel ve ölçülebilir bir anlam kazanmıştır. Söz konusu şiirde konuşucu, zamanın süreklilik boyutunu odağa alarak, genel geçer yargının varlığına dikkati çekmiştir. Yaşamda süregelen her olgunun zaman kavramı karşısında durağan kalamayacağı, olumlu ya da olumsuz bir neticeyle anlam bulacağı ifade edilmiştir. Oysa şiirde daha çok zamanın ilerleme sürecinin olumlu sonuçlar doğuracağı yönünde baskın bir söylem dile getirilmiştir.

13. Memleket sevgisi teması

Kongazım benim, benim paalı küüyüm,
 Burada duudum, burada büüdüm,
 Sırası geldi uçtum yuvamdan,
 Ama atmadım, atmadım seni o canımdan.

Sän da hiç durmadın hep erindä.
Kalkındın insanınnan bilä.
Braktın dünneyä kırnak işlerini
Baaşladın gelecää evvellerini.

Çok olduynan evlär, maalelär sän kurdun!
Geldiynän vakıt – duşmandan korundun!
Ekmeklän tuzu payettin dostuna,
Oldun sän bizä en yakın,Büük Ana!

Severim seni, paalı Kongazım!
Can erimdä düüler damarın.
Darsıdıynan dönerim geniş kırlarna,
Baş ıldip, girerim o “Büük Sokaana”

(Zanet, 2021: 90)

Konuşucunun doğup büyüdüğü yere olan bağlılığı, özlemi ve sevgisi şiirsel anlatım tarzının estetik birimleri yardımıyla dile getirilmiştir. Memleket teması anne olgusuna benzetilerek bu temaya kutsallık ve şefkat öğeleri yüklenmiştir. Konuşucu teşhis sanatını ustalıklı işleyerek memleketine olan derin bağlılığı ifade etmiştir. Ayrıca memleketinin sunduğu nimetler karşısında mahcubiyet duygusu hissetmiş ve onun için her türlü fedakârlığa hazır olduğunu belirtmiştir. Doğup büyüdüğü yerin kalkınıp gelişmesi konuşucuyu oldukça mutlu etmiştir.

14. Pişmanlık teması

Bak benim gözlermä,
Beni prostet, bän çok pişmanım.
Sän – benim sevdam, yaşamam
Kuytusuz, bän sensiz hastayım.

Bilmedik korumaa,
Sebeplär var, biz yorulduk çok.
Yap – yalnızım bän, sän anna –
Sevdasız dünnäada kısmet yok.

Becermeer kugular uzaklıkta,
Gitmä dur, gitmä – kal.
D'emä; duygu şansora – geçmiştirä,
Kapalı yollar.

Becermeer kugular uzaklıkta,
Gitmä dur, gitmä kal.
Ayrımazlar bizi,

Yısıt sevdamızı,

Yorgun kuşlar sevdamızı...

(Bujilova, 2020: 128 – 129)

Şiirde konuşucunun dinleyiciye karşı yaptığı davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülmeye durumu ilk etapta göze çarpmaktadır. Konuşucu suçlu olduğunu kabul etmekte, başışlanmayı dilemektedir. Dinleyiciyi kaybetme korkusu yaşayan konuşucu, yalnızlık unsurunu gerekçe göstererek yaşadığı pişmanlığı ifade etmektedir. Sevdiği kişiye karşı hissettiği mahcubiyet duygusu ve hayıflanma, konuşucunun hesap verme yetisini öne çıkarmakta, ısrarcı bir dille karşı tarafın kendisini affetmesini istemektedir.

15. Anne sevgisi teması

Mamu, mamucuum benim,
 Büün duuma günün senin!
 Hepsimiz giimni hem tok,
 Sendän paalı canım yok!
 Sade, ani varsın sän,
 Bu erdä yaşêêrım bän.
 Ko olsun bütün evin,
 Bilmä kahir hem sevin!
 Dur bölä gözäl hem genç,
 Yaşamaya sevin diveç!
 Anacım, saalın senin
 En büyük baaşışım benim!

(Tukan, 2010: 105)

Konuşucu annesine duyduğu sevgi ve saygı olgularını şiirsel anlatımın estetik öğeleri vasıtasıyla dile getirmekte, annesi için iyi dilek ve temennilerde bulunmaktadır. Yaşamın kendisine sunduğu en büyük armağanın annesi olduğunu ifade ederek, tek dileğinin annesinin sağlıklı, mutlu ve huzurlu olması yönünde olmuştur. Annesinin varlığıyla onur duyan konuşucu, hüznün ve kötülüklerin ondan uzak durmasını, daima genç ve sağlıklı kalmasını dilemektedir.

16. Ana dil sevgisi teması

Ana Dilim – bir çöşmä,
 Binnän yıl yaşêêr erdä.
 Sözleri gözäl, kıvrak –
 Ömürä käävi dayak.

Ana Dilim döküler –
 Dolayda türkü öter.
 Ana Dilim sancımız –

Salt onunnan yaşaycêz.

(Zanet, 2012: 3)

Duygu, düşünce ve estetiğın yansıması olan dil, bir ulusun bilim, sanat, din ve sosyo – kültürel öğeleriyle bütünlük arz etmektedir. Ana dil, nesilleri birbirine bağlayan, toplumları ayakta tutan çok yönlü bir iletişim mekanizması konumundadır. Şiirde ana dil ve çeşme sözceleri arasında betimsel ve mecazi bir bağ kuran konuşucu, sonsuzluk kavramının dışavurumu olan zaman ögesini de işe koşarak ana dilin önemine değinmektedir. “Salt onunnan yaşaycêz.”cümlesi ile ana dilin gereklilik bağlamını pekiştirmektedir.

17. Siyasi söylem teması

Kavga, kavga, kavga
Asirlerin arasından
Sanki bir yumak alka
Çökelek tarlasından.
Birbirini idilär
Tepedä oturannar
Nasil şalver kedilär
Bizlere silindilär.
Suvazlanıp bizlerä
Diz çöktülär dizimizä
Salt baktılar “seslerä”
Da te seçip onnarı
Kaldık genä “biz – bizä”...
Bakın, kavga başladı
Kim kaparsa skemneyi
Taa kabacların o koltuna
Dikildi gözleri,
Üzsüzlär de kalınnattı enseyi...
Kedinin usluluundan
Kaldı ancak “mäv” sesi,
Bak yukarkı katlara
Kavgadan birisinin
Kalmış boşta skemnesi...

(Arnaut, 2014: 16)

Sosyal statü üstünlüğünün hissedildiği bu temada, konuşucu, kimi siyasi otoritelerin mevki odaklı tartışma ve kavgalarına değinmiştir. Konuşucu söz konusu otoritelerin sahip olduğu mevki olgusunun, halka hizmet anlayışının önüne geçmesinden ötürü duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir. Eleştirel bakış açısının ön planda olduğu bu söylemde konuşucunun ruh halinde, yaşanan durum nedeniyle öfke ve kızgınlık belirmiştir.

18. Sitem teması

Köküm – Oguz kökü!
 Kendim da Gök Oguzum!
 Buna da pek hodulum!
 Kötü,
 Açıan Halkım
 İstâmeer tanımaa
 Derin köklerini.
 Da sansın bir büülü
 Herbir köşedä,
 Tekrarlayıp, söleer:
 “Bân gagauzum, ki GAGAM uz”
 Düşünmedän, ani
 Ki gaga diil burnu,
 Ama onun
 Olur olsun
 Taa bir fasıl özü...

(Zanet, 1998: 91)

Şiirde dinleyici kaynaklı bir eylemin konuşucu nezdinde üzüntü, kırgınlık, alınganlık gibi hisler uyandırdığı, buna karşın konuşucunun bu üzüntüyü öfkelenmeden, sakın bir dille ifade ettiği görülmektedir. Dinleyicilerin kendi köklerini bilme ve tanıma isteğinin zayıflığından yakınan konuşucu, dinleyicilere alınganlık göstermekte ve bu durum karşısında üzülmemektedir.

Sonuç

Çalışmada estetik yapıyı meydana getiren birimlerin anlam değerinin soyut ve özlü öğelerle harmanlandığı yapı temayı, temanın sınırlandırılıp somut hâle dönüşümü ise konuyu görünür kılmıştır. Bu betimsel işlem süreci zaman, olay, yer ve şahıs faktörlerini de bünyesine katarak gerçekleşme imkânına kavuşmuştur. Söyleme hâkim olan duygu, düşünce ve imgelem tematik yörüngenin anlam evreninde yorumlanarak anlamsal bir bütünlük oluşturulmuştur. Genel ve soyut olguların kesişim noktası olma aşamasında anlambilime yönelen tema, sözün edebi imgeselliğini yansıtmıştır.

Dilin estetik özünü belirten şiirsel anlatımın tematik düzlemde incelenmesi, yorum gücüyle anlamlandırılması çalışmanın nihai amacını teşkil etmiştir. Gagauz dilinin estetik işlevine, temsel çizgideki anlam açısına ve estetiğin dile yaslanan düşsel verilerine ulaşmak hedef edinilmiştir. Duygusal yönlü algılar, tutum ve duyular tarzındaki paradigmalardan dilin estetik özünü gün yüzüne çıkardığı görülmüştür. Gagauz şiiri; anlam derinliği, biçimsel yapısı, estetik ve poetik yönelim değerleriyle oldukça önem arz etmiştir.

Çalışmada Gagauz dilinin sanatsal ve estetik potansiyeline, anlam yelpazesinin derinlik katmanına ve söz varlığının betimsel açısına vurgu yapılmıştır. Böylece dilin tematik boyutunu çözümleyen, dili betim ve zaman açısından ele alan semantiğin, temsel unsurla bütünsel bir yapı oluşturduğu tespit edilmiştir.

Gagauz Őiirindeki tematik işlevin birtakım estetik unsurlar ve desenler aracılığıyla özg¼n ve varsıl bir g¼r¼n¼m açısı sergilediği g¼r¼lm¼řt¼r.

Kaynakça

- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve T¼rke Yazıları*. İstanbul. Multilingual Yayınları.
https://anasozu.com/wp-content/uploads/2022/01/Ana_Sozu_03_04_2022.pdf
- Arnaut, T. (2014). *Anamın Evi*. Kiiv.
- Baboglu, N. (2003). *G¼z iekleri, Chiřin¼u*. Pontos Yayınları.
- Bujilova, V. (2019). *Soluyan S¼zler* (haz. B¼lent H¼nerli). İstanbul. Paradigma Akademi.
- Bujilova, V. (2020). *Sonsuza Uçan Kuşlar*, (Haz. B¼lent H¼nerli), Çanakale. Paradigma Yayınları.
- Kara oban, D. (2004). *Sem¼ Yaratmalar*, Ankara. T¼rksoy Yayınları.
- Karadağ, M. (200). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. İzmir. ¼r¼n Yayınları.
- K¼s¼, M. (2001). *Vakitin Soluması*. Ankara. K¼lt¼r Bakanlığı Yayınları.
- Kuroglu, S. (2011). *Canımı Baaşlarım*. Kiřin¼v. Gagauziya Bakanlık Komitesi.
- ¼zel, İ. (1980). *İmge ve Dizin, Őiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul. Yery¼z¼ Yayınları.
- Tukan, V. (2010). *Őiirler*. Chiřin¼u. İ. S. Firma Editorial – Poligrafic¼ “Tipografia Central¼,
- Yanardağ, M. F. ve Karataş, Z. Y. (2021). İnci Okumuş’un Őiirleri ¼st¼ne Tematik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş. Kahramanmaraş S¼t¼ İmam ¼niversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (3), 1739-1757.
- Zanet, T. (1998). *Akar Yıldız*. Chiřin¼u. Chişinev Concernul Presa,
- Zanet, T. (2010). *Gagauzluk: Kultura, Ruh, Adetler*. Chiřin¼u. Pontos Yayınları,
- Zanet, T. (2012). *B¼cecek*, Ankara. Moldova Respublikasının ¼redecilik Ministerliin.
- Zanet, Todur (2017). *Gagauz Yortuları, Adetleri, Sıraları 3- ci kiyat*. Chiřin¼u. Pontos Yayınları.
- Zanet, T. (2018). *Sem¼ Yaratmalar “60 yaşına”*. Chiřin¼u. Pontos Yayınları.
- Zanet, T. (2021). *Ana S¼z¼ “Seçme Őiirler”*. Ankara. Beng¼ Yayınları.